

Osaavatko teinit enää lukea? Lukemisen kulttuurit yläkouluikäisten kirjoituksissa

Julia Harju

Lasten lukemisen tavat ovat muuttuneet ja perinteisen kaunokirjallisuuden lukemisesta on tullut harrastus muiden joukossa. Tämä käy ilmi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Elämää lukijana -keruun lasten kirjoituksissa, kun sitä tarkastellaan folkloristisen lapsinäkökulmisen tutkimuksen keinoin. Keruuaineistossa lukemisen tavat tulevat kuulluiksi sellaisina kuin lapset itse niistä kertovat. Lapsilta muistitietoa on kerätty vähän, vaikka muistitietoaineistot muuten kuuluvat olennaisesti folkloristiikkaan. Lapsilta kerättyyn muistitietoon liittyy myös erityispiirteitä: ajallinen etäisyys ja sen vaikutukset puuttuvat ja kirjalliset taidot eivät ole aikuisia vastaavalla tasolla. Lasten lukemiseen liittyy oleellisesti koulu. Kirjallisuuden peruskouluopetuksen haasteena on tasapainoilu lukuinnon herättämisen ja eri kirjallisuudenlajeihin tutustuttamisen välillä. Kaipuu valinnan vapautteen toistuu lasten kirjoituksissa. Keruu on aikuisten suunnittelema ja toteuttama. Lasten kokemukset lukemisesta eivät istu aikuisten määrittämiin kategorioihin, esimerkiksi lapsille lehdet ja kirjat eivät ole selvärajaisia kategorioita. Lehtiä luetaan paljon ja niissä näkyvä suurin ero sukupuolten välillä. Poikkeuksena tähän on Aku Ankka, joka kuuluu lähes jokaisen lapsen lukemistoon. Kirjoihin suhtaudutaan kaksijakoisesti. Harva kertoo lukevansa paljon, mutta moni kertoo hyvän kirjan osuessa vastaan sen vievän mennessään. Digitaaliset tekstimuodot kilpailevat ajasta perinteisten lukemisten muotojen kanssa, mutta se ei tarkoita väistämättä lukemisen kuihtumista vaan sen muotojen monimuotoistumista.

Johdanto

Lukemisen kulttuuri on ollut suuressa murroksessa 2000-luvulla. Sanomalehtikirjoitusten perusteella voisi kuvitella perinteisten kirjojen ja sanomalehtien lukemisen olevan katoamassa kokonaan. Erityisesti lasten lukeminen tai sen väheneminen on aihe, joka puhuttaa ja joka on ollut viime vuosina julkisuudessa jatkuvasti. (Osa nuorista lukee paljon, osa ei juuri kansia availe (Yle 10.10.2013); Kirjoja lukenut teini osaa jopa 70 000 sanaa – Nuori, joka ei lue, 15 000 sanaa (Yle 3.3.2016); Professori: Lapsen lukuharrastus on paljon enemmän kuin iltasatu (Yle 16.3.2017); Vasantola 2016.) Välillä huoli on suuntautunut vääräntyyppiin lukemiseen ja ”huonomman” kirjallisuuden vaikutuksiin lasten elämässä. Nykyisin huolta on aiheuttanut se, lukevatko lapset lainkaan perinteistä tekstiä erilaisten medioiden ympäröimässä maailmassa ja minkälaisia vaikutuksia tällä on muuhun elämään. (Kempainen ym. 2011, 14–15.) Suomalaiset lapset pärjäävät edelleen PISA-tutkimuksessa erin-

omaisesti, vaikka laskua onkin 10 viimeisen vuoden aikana tapahtunut. Mistä huolesta on siis kysymys?

Lukemisen tapojen tarkasteluun liittyy oleellisesti sen määrittely, mitä kaikkea lukemisella tarkoitetaan tai miten kirjallisuus määritellään. Kirjallisuuteen kuuluvien tekstilajien määrittely on vaihdellut aikojen saatossa. Lasten ja nuorten kirjallisuutta ei esimerkiksi ole aiemmin pidetty kaunokirjallisuutena vaan sen on katsottu kuuluvan opetus- ja viihdekirjallisuuteen. (Ahvenjärvi & Kirstinä 2003, 14; myös Kempainen ym. 2011, 119.) Nykykäsititys kirjallisuudesta on kuitenkin tätä paljon laajempi ja siihen kuuluvat niin suullinen kuin kirjoitettu kirjallisuus, internet-tekstit sekä sarjakuvat. Kauno- ja tietokirjallisuutta ei nykyisin erotella toisistaan eikä arvottavaa eroa korkean ja matalan kirjallisuuden välillä tehdä. (Ahvenjärvi & Kirstinä 2013, 14.) Tekstimuodot ovat moninaistuneet mediaympäristöjen muuttuessa. Lukeminen siis käsitetään nykyisin paljon muunakin kuin mekaanisena lukutaitona tai edes tekstin syvällisempänä ymmärtämisenä. Yksilöllisen taidon lisäksi siinä on kyseessä myös viestinnästä, vuorovaikutuksen erilaisista muodoista ja sosiaalisista käytännöistä. (Herkman & Vainikka 2012, 36.) Näitä kuvaa myös monilukutaidon käsite. Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien tulkitsemista ja tuottamista mahdollisesti tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntäen. (Totuus vai vaihtoehtoinen fakta? HY 2017).

Tässä artikkelissa tarkastelen lasten lukemista kokonaisuutena ja hahmottelen lukemisen kulttuureita niin kuin yläkouluikäiset lapset itse niistä kertovat. Tarkoitukseni on selvittää mitä ovat lasten nykypäivän lukemisen tavat ja poikkeavatko nämä tavat perinteisistä käsityksistä lukemisesta. Käytän aineistona Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran *Elämäni lukijana* -keruuta. Keruun ohjeistus (*Elämää lukijana*, SKS 2014) oli aikuisten tekemä, joten se on luonnollisesti ohjannut vastaamista. Oleellista lasten lyhyitä kirjoituksia tarkastellessa onkin se, mistä he ovat päättäneet niissä kertoa ja mitkä asiat he jättävät pois. Sähkökirjojen ja verkkolehtien lukemista lukuun ottamatta internet-tekstien lukemista keruussa ei erikseen kysytty. Näin pienen otoksen perusteella ei voi tehdä yleistettäviä johtopäätöksiä edes tämän tietyn ikäryhmän kokemuksista tai siitä, mitä he lukevat, mutta osaltaan se avaa tämän päivän lasten lukemisen tapoja.

Lähtökohtana on folkloristinen lapsinäkökulmainen tutkimus. Tarkoitukseni on ymmärtää lasten omaa käsitystä lukemisesta. Viimeisen 10 vuoden aikana nuoruuden tutkimus on siirtynyt marginaalista tutkimuksen valtavirran suuntaan, mutta pääasiassa se on keskittynyt joko instituutioiden näkökulmaan, populaarikulttuurin tutkimukseen tai kirjoittamisen historiaan (Vehkalahti & Suurpää 2014, 11). Lukuharrastuneisuutta ei ole juurikaan tarkasteltu nuoruuden tutkimuksen parissa. Folkloristiikan piirissä on tutkittu leikkiperinteitä, mutta varsinaista kirjallista lasten muistitietoa on kerätty varsin vähän ja siksi haluan paneutua nimenomaan keruun lasten osuuteen. Perinteisesti käsityksiä lapsuudesta ja lapsista on rakennettu aikuisten kertomusten ja heidän tekemiensä tulkintojen mukaan. Lapsia ei ole nähty sellaisinaan itsenäisinä ja yksilöllisinä kokijoina ja tiedonlähteinä, vaan heidät on nähty vasta aikuisina kyvykkäinä siirtämään tietoa kokemuksestaan eteenpäin. Tuolloin näkökulmat lapsuudesta ovat kuitenkin jo aikuisen maailman värittämiä tulkintoja menneistä kokemuksista.

Lukukokemusten tutkiminen on aihe, joka sijoittuu monen eri tutkimusalan risteämykselle, mutta joka on samaan aikaan vielä varsin vähän tutkittu. Muistitietotutkimus kuuluu oleellisena osana suomalaiseen folkloristiikkaan, mutta lukukokemusten tutkimus ei niinkään. Sitä sen sijaan on tarkasteltu vähän eri kannalta sekä kirjallisuussosiologian että kirjallisuudentutkimuksen piirissä. Juuri vähäisen tutkimuksen takia katson mielekkääksi käyttää niin sosiologian kuin kirjallisuudentutkimuksenkin antia osiossani.

Lasten omista kirjoituksista piirtyy selkeä kuva murroksessa olevista lukemisen tavoista ja siitä mitä he lukevat. Koska tarkoituksenani on tuoda lasten omaa ääntä ja näkökulmia esiin, on artikkelissani myös folkloristiseen tapaan runsaasti lainauksia lasten kirjoituksista. Kuvaan aineiston lasten kirjoitusten lukemisen erityispiirteitä ja nostan esiin asioita, jotka näen merkittävänä ja toistuvina. Käyn lyhyesti myös läpi eroja tyttöjen ja poikien lukemisessa. Ryhmittelyt noudattavat osittain keruuohjeistuksen kysymyksiä, mutta osan olen nostanut esiin sen perusteella, että ne kirjoituksissa tulevat selvästi näkyville. Aloitan kuitenkin käymällä lyhyesti läpi lapsilta kerätyn muistitiedon erityisyyttä, koska se poikkeaa monin tavoin aikuisilta kerätystä muistitiedosta. Toiseksi tarkastelen hieman kirjallisuuden opetusta kouluissa, koska lasten kirjoituksissa koulun kirjalliset ja lukemiset ovat varsin suurissa rooleissa.

Lasten kirjoitukset muistitietona

Keskityn artikkelissani lapsilta kerätyn muistitiedon erityisyyteen. Näen tämän aiheellisenä, koska lasten kirjoitukset poikkeavat aikuisten vastauksista huomattavasti. Omaelämäkerrallinen narratiivi tarvitsee aikaa ja etäisyyttä kehittyäkseen (esim. Hyvärinen 1998, 323). Lasten kohdalla aikaa on kulunut verrattain vähän ja etäisyys lukumuistoihin on lyhyt, mikä väistämättä vaikuttaa lopputulokseen. Kirjoituksia onkin tarkasteltava ensisijaisesti suhteessa toisiinsa eikä toisten sukupolvien kirjoituksiin.

Lukiessani aineistoa ensimmäistä kertaa lasten vastaukset tuntuivat hyvin lyhyiltä ja vapaa kerronta olemattoman vähäiseltä. Vähitellen vastauksista alkoi piirtyä selkeitä omia ominaispiirteitä ja säännönmukaisuuksia ja niistä muodostui kokonaiskuva hermeneuttisen tiedonkäsityksen mukaisesti. Sen mukaan jokainen yksityiskohta vaikuttaa kokonaisuuteen ja tulkinnat ja uudelleen tulkinnat syventävät aiheen ymmärtämistä. (Esim. Pöytä 2015, 26; Fingerroos 2004, 16, 23.)

Kilpakeruuseen saapui 48 vastausta 12–17-vuotiailta lapsilta. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta nämä vastaajat olivat 7.-luokkalaisten eli 12–13-vuotiaita. Käytän artikkelissani väljää lapsen määritelmää kuvaamaan kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia ja nuoria, koska he sijoittuvat lapsuuden ja nuoruuden kategorioiden väliin. Lapsi sopii käsitteenä selkeyden vuoksi kuvaamaan koko tätä vastaajaryhmää. Kaikissa kirjoituksissa ikää tai luokkaa ei kerrota, mutta sisällön ja rakenteen perusteella niistä voi päätellä vastaajien kuuluvan samaan ikäryhmään ja useassa tapauksessa myös samaa koulua käyviin lapsiin. [1] Kirjoituksista käy ilmi esimerkiksi, että kirjoitushetkellä useat vastaajat ovat lukemassa samoja kirjoja ja jotkut vastaajista mainitsevat, että kirjat ovat osa koulun pakollista lukemista. Epäselviä tapauksia – joissa esimerkiksi vastaajan ikä ei käy ilmi – en ole ottanut mukaan tähän tarkasteluun.

Viitataan primääriaineistoon koodilla, joka muodostuu aineiston arkistointipaikasta, keruun nimestä, sivunumerosta ja vastaajan oletetusta sukupuolesta ja mahdollisesti tiedossa olevasta iästä: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Kirjallisuusarkisto, *Elämää lukijana*, sivu 138, nainen 13 vuotta. Lapset ovat hyvin harvoin ilmoittaneet syntymävuottaan, joten viitataan ilmoitettuun ikään. Hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti kirjoittajien henkilö- ja tunnistetiedot salataan. Tämä on tärkeää erityisesti lasten kohdalla.

Kyselytutkimukset ovat erityisen toimivia työvälineitä silloin, kun halutaan kartoittaa laajemmin jotakin ilmiötä eikä tämä ole mittakaavan ja aineistomassan vuoksi haastatteluin mahdollista (Leimu 2005, 77). *Elämää lukijana* -aineiston yksittäisiä vastaajia oli 259, joista lasten osuus (48) oli merkittävä. Vastaajajoukon kirjoituksista syntyi selkeä käsitys heidän lukemisen kulttuureistaan. Aineistoa lukiessa käy ilmi, että vaikka vastaukset ovat

yksilöllisiä, jossain kohtaa uutta tietoa aiheesta ei enää juuri kerry. Tätä kutsutaan aineiston kylläänymiseksi. (Esim. Fingerroos & Jouhki 2014, 103; Tuomi 2009, 87.) Kylläänyminen liittyy siihen, että henkilökohtaisuudestaan huolimatta kokemukset tapahtuvat aina tiettyssä ajassa ja ne kirjoitetaan tiettyssä kontekstissa, joten niistä on myös löydettävissä yhteisiä kokemuksia (Esim. Korkiakangas 2006, 126). Näin on myös aineiston lasten kirjoitusten kohdalla lukemisen suhteen. Kylläänyminen tämän aineiston lukemisessa kertoo siitä, että aineisto on ollut riittävän laaja kuvataksaan joitakin siitä ilmeneviä erityispiirteitä.

Kirjoitukset syntyvät vastauksena kirjoituskutsuun. Ne eivät synny tyhjästä ja kysymysten asettelu ohjaa aina vastaamista. Toisella tavalla tai toisena hetkenä kysyttynä samojen kirjoittajien vastaukset kysymyksiin voisivat olla hyvinkin erilaisia. Muistitietoa on kerätty perinteisesti menneestä elämästä ja siihen on liittynyt yleensä ajallinen etäisyys. Sen keräämisen tarkoituksena on ollut tallentaa kokemuksia ja laajentaa käsityksiä kulloisestakin kiinnostuksen kohteena olleesta aiheesta. Muistitiedolla voidaan kuitenkin myös kartoittaa sellaisia prosesseja, jotka ovat parhaillaan muutoksessa (Korkiakangas ym. 2016, 17). Lukemisen kulttuurien nykypäivän murroksessa *Elämää lukijana* -kilpakeruu on aiheensa puolesta ajankohtainen, ja erityisesti se on sitä lasten lukemista tarkasteltaessa, koska he ovat diginatiiveina [\[2\]](#) eläneet koko elämänsä kilpailevien medioiden keskellä.

Muistitietoaineiston kanssa toimitaan tyypillisesti ajallisesti kolmella eri tasolla. On se menneisyys, jota muistellaan, nykyhetki, josta katsoen menneisyyttä tulkitaan sekä tulevaisuuden odotukset, jotka myös vaikuttavat valintoihin ja menneisyyden tulkintaan. (Esim. Pöysä 2015, 78.) Muistaminen on aina valikoivaa toimintaa, joka perustuu ihmisen sen hetkisiin käsityksiin omasta historiastaan (Korkiakangas 2006, 133). Tämä vaatii paitsi etäisyyttä, myös kykyä reflektoida menneisyyden tapahtumia. Lasten kohdalla etäisyys nykyhetkestä muisteltavaan hetkeen on luonnollisesti huomattavasti lyhyempi kuin pidemmälle elämässään ehtineillä aikuisilla. Kykyä reflektoida menneitä tapahtumia edellyttää myös kokemuksia, joita vasten tarkastella asioita. Lapsilla on myös näitä kokemuksia huomattavasti vähemmän.

On myös huomattava, että lasten kirjalliset taidotkaan eivät ole samalla tasolla aikuisten kanssa, mikä vaikuttaa väistämättä kirjoituksiin, vaikka aihepiiri olisikin kuinka tuttu ja läheinen. Tätä eroa korostaa entisestään se, että tyypillisesti kilpikirjoituksiin ovat osallistuneet ihmiset, joille kirjoittaminen on luontevaa. Vaikka kirjoituskutsuihin osallistuneet ovat yleensä ”keitä tahansa meistä”, ovat he usein ihmisiä, joita aihe kiinnostaa syystä tai toisesta. Naiset ovat myös yleensä aktiivisempia vastaajia kuin miehet (Eskola 1998, 47–54). Lasten kirjoitusten kohdalla on myös syytä pohtia vastaamisen vapaaehtoisuutta tai sen astetta. 7.-luokkalaisten lasten suuri määrä ja poikien ja tyttöjen tasainen jakauma aineistossa ainakin viittaa siihen, että keruuta on käytetty joko kotitehtävänä tai koulussa suoritettuna tehtävänä.

Lasten kirjoituksia tulee tarkastella suhteessa toisten lasten ja nuorten kirjoituksiin eikä vanhempien vastaajien kirjoituksiin. Niin kuin lasten kirjoituksista käy hyvin ilmi, ne ovat huomattavasti lyhyempiä ja kieleltään vähemmän kuvailevia kuin vanhempien vastaajien kirjoitukset. Niissä riittää silti tarkasteltavaa. Lukiessa lasten vastauksia muodostuu vähitellen selvä käsitys lasten lukemisen kulttuureista. Lasten yksilölliset kirjoitukset on kirjoitettu tiettyssä kulttuurillisessa kontekstissa ja siksi ne kertovat paitsi henkilökohtaisista kokemuksista myös laajemmista kulttuurisista ilmiöistä. Paitsi se, mitä lapset kirjoittavat, myös se, mikä jätetään sanomatta, on oleellista. Lyhytkin maininta lyhyessä vastauksessa kertoo siitä, että asia on nähty riittävän oleelliseksi tuotavaksi esiin.

Kirjallisuuden opetuksen haasteita

Luen vuodessa alle 5 kirjaa sillä en oikein löydä uusia mielen kiintoisia ja enkä oikein jaksa kiinnostuakkaan lukemaan enemmän. Luen tällä hetkellä koulusta saatua Paahde kirjaa. Haluaisin lukea yläkoulussa omavalintaisia kirjoja eikä sellaisia valmiiksi valittuja sillä jos ei pidä annettavasta kirjasta niin ei ole myöskään kiva lukea sitä. (SKS Kra EL, 148.)

”Kirjoja luen nykyään noin 10 vuodessa, mikä johtuu siitä että koulun antamat kirjat ovat olleet tylsiä, tai ne ovat menneet perinteisellä kaavalla joka on niin ennalta arvattavaa.” (SKS Kra EL M 13, 441.) Edellä olevista lainauksista käy hyvin ilmi, mitä mieltä moni lapsista oli koulun lukemistoista. Koulutuksen merkityksen kasvaessa koulussa vietetyt vuodet ja siellä kulutettu aika ovat kasvaneet ja siitä on siten tullut yhä merkittävämpi osa lapsuutta. Tästä syystä ei ole kummallista, että koulu myös toistuu lasten kirjoituksissa usein. Lukukokemuksista kerrottaessa koulun kirjadiplomit, kirjalistat ja pakolliset luettavat kirjat ovat aineistossa vahvasti esillä ja siksi haluan lyhyesti käsitellä kirjallisuuden opetusta kouluissa.

Opettajan merkitys kirjallisuuden opetuksessa on todella merkittävä. Kuitenkin esimerkiksi luokanopettajan koulutuksessa kirjallisuuden osuus on hyvin suppea ja opetus perustuu siksi pitkälti opettajan omaan kiinnostukseen (Kainulainen & Kainulainen 2014, 141). Kirjallisuuden määritelmään nykyisin kuuluvat myös sarjakuvat ja hypertekstit eikä rajausta matalan ja korkean kirjallisuuden välillä tehdä (Ahvenjärvi & Kirstinä 2013, 14). Käytännössä kirjallisuuden opetus käsittää lukemisen kuitenkin vain kaunokirjallisuutta koskevana (Kainulainen 2011, 435–436). Tämä käsitys on osittain nähtävissä *Elämää lukijana* -aineistossa. Yksi vastaaja kirjoittaa esimerkiksi: ”Luen ehkä noin 9 kirjaa jos sarjakuvia ei lasketa.” (SKS Kra EL M, 236). Kirjallisuuden opetukseen haasteita tuottaa erityisesti se, että lapset ovat niin eri vaiheissa lukuhistoriaansa. Jos joku on lukenut jo paljon ja joku toinen ei juuri lainkaan, on näiden ääripäiden huomiointi oikealla tavalla haastavaa.

Kirjallisuuden opetus onkin taiteilua lasten lukuinnon herättämisen ja eri kirjallisuuden lajeihin tutustuttamisen välillä. Usein nuoret ovat kiinnostuneita viihteellisemmistä kirjoista ja mikäli tavoitteena on innostuksen lisääminen, ei näitä ole syytä väheksyä. (Ahvenjärvi & Kirstinä 2013, 70.) Lukuhalun sytyttyä tutustuminen klassisempaan kirjallisuuteen on vaivattomampaa. Johanna ja Petri Kainulainen (2014, 138) ovat tutkineet kirjallisuuden opetuksen haasteita peruskoulussa. Heidän mukaansa klassikoiden lukeminen ilman omaa innostusta tai tarpeellisia taitoja tappaa lukuinnostuksen nopeasti. Kansainvälisessä vertailussa suomalaiset lapset eivät juuri pidä lukemisesta, harrasta sitä tai ole kiinnostuneita sen kehittämiseen.

Lukeminen muuttuu koko ajan lyhytkestoisemmaksi, kun se tapahtuu yhä enemmän erilaisten medioiden välityksellä. Kiireiseen elämänmenoon eivät pitkät tekstimuodot istu helposti. Perinteisen kirjallisuuden lukemiseen vaaditaan kärsivällisyyttä ja aikaa, jota ei välttämättä ole. Perinteisen kirjallisuuden lukemattomuudesta tai lukemisen harjaantumattomuudesta voi kuitenkin seurata kokonaisuuksien ja rakenteiden ymmärtämisen vaikeuksia (Herkman & Vainikka 2012, 144).

Lapsille on annettu etenevässä määrin valinnan vapautta lukemisen suhteen koulussa ja 2000-luvun alkupuolella lapsilla on ollut vapaus valita jo puolet lukemistaan teoksista (Rikama 2004, 71). Peruskaanonin lisäksi opettajien tavoitteena on ottaa huomioon oppilaiden toiveita. Teosten kirjallisen arvon ohella oppilaiden kiinnostus kirjaan ovat yhtä tärkeitä perusteita opettajille kirjan valintaan. (Ahvenjärvi & Kirstinä 2013, 57; Rikama 2004,

61.) *Elämää lukijana* -aineiston kirjoituksissa koulun määräämistä kirjoista ei usein pidetä. Tästä huolimatta useampi vastaaja kertoo myös löytäneensä kiinnostavia kirjoja lukemistojen ansiosta. Vastauksissa on hyvin nähtävissä se, että lukemisvalintojen täytyy ainakin tuntua omilta valinnoilta, eivätkä auktoriteetin taholta tulleet suositukset innosta lapsia lukemaan, vaikka niistä ajoittain lopulta pidettäisiinkin.

Akkaria välipalalla tai illalla sängyssä – lehtien lukemisen tapoja

Seuraavaksi käyn läpi aineistosta nousseita asioita lehtien ja kirjojen lukemisen kautta. Aineiston lasten lukemisen jaottelu lehtiin ja kirjoihin on jossain määrin keinotekoinen. Vaikka keruuhjeessa lehdet ja kirjat olivatkin eri osioissa ja niiden mukaan myös moni kirjoitti, oli kirjoituksissa myös paljon päällekkäisyyksiä lehtien ja kirjojen lukemisen osalta. Kuvaan tätä havaintoa tarkemmin myöhemmin.

Aineiston lasten kirjoituksissa lehdet, niin sanoma- kuin aikakauslehdet, ja niiden lukeminen olivat suuressa roolissa. Tämä ei ole yllättävää, koska niistä oli oma osionsa keruuhjeistuksessa. Lehdistä kuitenkin kerrottiin sen verran paljon, että niiden suuri merkitys vastaajien elämässä kävi hyvin ilmi. Vain muutama vastaaja kirjoitti, ettei lehtien lukeminen kuulunut heidän tapoihinsa. Suurin osa lapsista luki lehtiä ja jotkut kertoivat lähes kaiken lukemisensa perustuvan lehtien lukemiselle. Lueteltujen lehtien määrä oli suuri. Tässä osiossa myös erot tyttöjen ja poikien lukemisessa olivat suurimmat. He lukivat lehtiä eri aihepiireistä.

Tilastokeskuksen mukaan verkkolehdet ovat olleet 2000-luvun alun suosituin mediankäytön muoto internetissä. (Televisio ylitti miljardin euron rajan - ennakkotiedot joukkoviestintämarkkinoista 2011, Tilastokeskus 2012) Aineiston perusteella näin ei kuitenkaan ole ainakaan tässä vastaajaryhmässä vaan sanoma- ja aikakauslehtiä tilataan edelleen, irtolukemista ostetaan ja lehtiä myös luetaan kirjastoissa. Vain muutama kirjoittajista kertoi lukevansa uutisia tai sanomalehtiä internetissä. Vähän useammin mainittiin iltapäivälehtien lukemisesta. Ainakin osaltaan tämä varmaankin selittyy vastaajien nuorella iällä. Toisaalta on myös mahdollista, että lehtien lukeminen sähköisesti on niin tavallista, ettei siitä muisteta edes mainita erikseen.

Lasten koteihin tilattiin paljon lehtiä. Suuri osa näistä liittyi harrastuksiin; urheiluun, metsästyksen, hevosiin ja koiriin. Mielenkiintoisena yksityiskohtana myös useampi vastaajista mainitsi postimyyntikuvastot lehtinä, joita luki ja jotka tilattiin kotiin. Tämä kertoo ehkä parhaiten juuri siitä, kuinka käsitys lukemisesta on muuttunut ja kuinka sitä ei voida oikein enää rajata viestintävälineen perusteella. Pojat kertoivat lukevansa urheilulehtiä ja tytöt hevosharrastuksiin tai eläimiin liittyviä lehtiä. Yleisin pelkästään tytöille tullut lehti oli *Demi*, joka oli vastaajien keskuudessa todella yleinen. Yksi lehdistä oli kuitenkin ylivoimaisesti suosituin. Lähes kaikille kirjoittajille tuli tai oli tullut *Aku Ankka*. Sen lukemista odotettiin, sitä luettiin iltaisin ennen nukkumaan menoa tai iltapäivisin koulun jälkeen. Moni myös kertoi lukevansa lehtiä aina uudestaan.

”Joka keskiviikko kun tulee kotiin, on *Aku Ankka* pöydällä odottamassa. Se on mukava vaikka vähän lapsellinen.” (SKS Kra EL M 13, 441.) *Aku Ankan* suosio Suomessa on ollut hämmästyksen kohteena jo pitkään (Ks. Esim. *Aku Ankka* on säilynyt sedältä veljenpojille, YLE 2011) ja aineiston perusteella lehteä pidetään edelleen hyvin tärkeänä. Mihin tämä suosio sitten perustuu? Sarjakuviin on perinteisesti suhtauduttu kielteisesti. Niiden on pelätty niin heikentävän lukutaitoa, tarjoavan huonoja roolimalleja kuin olevan liian väkivaltaisia lapsille. Nämä syyt ovat vuosien saatossa murentuneet. Nykyisin lukutaidon heikkenemisen sijaan pidetään lukemista ylipäätään hyvänä asiana, oli teksti sitten missä muo-

dossa tahansa. Huonojen roolimallien sijaan moni supersankari esimerkiksi toimii samais-tumiskohteena. Väkivaltaisuuden haitallisuuden ajatellaan puolestaan riippuvan diskurssis-ta. Väkivallan esittämisen haitallisuuden sijaan oleellisena pidetään sitä, mitä se symboloi ja mikä sen oikeuttaa. (Kontturi 2014, 55–64.)

Sarjakuvan huonoa mainetta vastaan syntyi Yhdysvalloissa vuonna 1954 Comics Code, jolla on rajattu arveluttavina pidettyjä aiheita pois sarjakuvista ja jonka valta on alkanut vasta tällä vuosituhanella murentua (Nyberg, 2018). Disney kehitti tästä oman koodiston-sa, joka on vielä tiukempi kuin Comics Code, ja jota sovelletaan vielä tänäkin päivänä muun muassa *Aku Ankassa* (Kontturi 2014, 55-56). Tästä syystä *Aku Ankkaa* varmasti pide-tään ainakin turvallisenä lukemisenä lapsille. Nämä syyt eivät kuitenkaan vielä yksistään riitä lehden suosioon vaan myös lasten itsensä on siitä pidettävä. Suosio liittyy siihen, että *Aku Ankassa* monet perinteiset roolit kääntyvät pääläelleen. Lapset pelastavat aikuisia ja ovat monesti järkevämpiä kuin aikuiset. (Kontturi 2014, 61.) Myös *Aku Ankassa* käytetyt sanaleikit ja kielenkäyttö sekä sen intertekstuaalisuus lisäävät sen viehätystä. Intertekstuaa-lisuus tarkoittaa tekstissä esiintyviä viitteitä toisen kulttuurin osa-alueen teksteihin, kuten elokuvaan, kirjallisuuteen tai taideteoksiin, mitä *Aku Ankassa* tapahtuu paljon.

Kun innostun lukemisesta – lukemisen määrät

Kirjojen lukemiseen suhtauduttiin aineistossa vaihtelevasti ja aineiston perusteella näyttää siltä, että lasten perinteisen kirjallisuuden lukeminen on jakautunut niihin, jotka lukevat paljon ja niihin, jotka eivät lue ollenkaan tai lukevat vähän. Nämäkin määritteet – paljon ja vähän – vaihtelivat suuresti vastaajien kesken. Osalle vähän lukeminen tarkoitti kirjaa kuu-kaudessa ja toiselle paljon lukeminen samaa määrää. Osa lapsista myös laski koulun pakol-liset kirjat näihin määriin ja osa ei, joten on vaikea arvioida lasten todellista kirjojen luke-misen määrää kirjoitusten perusteella. Seuraavista esimerkeistä tämä käy hyvin ilmi: ”Yleensä välttelin lukemista, mutta joskus, kun innostun hyvästä kirjasta, luen paljon” (SKS Kra EL N 12, 142.) ”Vaikka en ole kovin innokas lukija, silti luettuja kirjoja kertyy vuodessa ainakin 15.” (SKS Kra EL M 13, 16.0)

En ole ihminen, joka vain lukee ja lukee, mutta en ole myöskään ihminen, joka täytyy pakottaa lukemaan. Olen jotain siltä väliltä, voisin kuvailla oleva-ni normaali lukija. Ihan aina minulla ei ole kirjaa menossa, mutta yleensä kyllä. (SKS Kra EL N 13, 401.)

Yleensä jos lukemisesta puhutaan niin en ole mikään kirjahirmu, vuodessa luen ainoastaan pakolliset kirjat eli koulun antamat kirjat. Uskon että aiku-i-sena lukeminen alkaisi taas kiinnostamaan mutta juuri nyt minulla on liikaa kiireitä koulun, harrastuksien ja kavereiden kanssa. (SKS Kra EL M 13, 278.)

Lähes kaikissa lasten kirjoituksissa kerrottiin heidän parhaista lukemistaan kirjoista. Näissä oli yllättävän suurta vaihtelua eikä yksittäisten kirjojen luettelointi ole tässä yhteydessä mielekäästä. Vastauksissa oli pääasiassa romaaneja, mutta myös muutama mainitsi tietokir-jan tässä yhteydessä. Seuraavan kirjoittajan teksti on ristiriitainen, mutta selittyy ehkä sillä, jos hän ei pidä tietokirjoja kirjallisuutena: ”En ole koskaan lukenut kirjoja, koska en pidä lukemisesta. Pidän maantieto kirjoista.” (SKS Kra EL M 13, 595.)

Astrid Lindgrenin *Ronja Ryövärintytär* mainittiin yksittäisistä kirjoista useimmin, mutta yhden vastauksen perusteella se oli ollut pakollisena lukemistona koulussa aiemmin. Kir-joitusajankohtana useat vastaajista olivat puolestaan lukemassa S. E. Hintonin *Me kolme ja*

jengiä. Moni vastaajista luetteli kirjoituksessaan myös genrejä, joista piti erityisesti. Näistä fantasia ja jännitys nousivat selvästi suurimmiksi suosikeiksi. Samanlaisia huomiota on tehty myös nuorten aikuisten lukemisesta (Herkman & Vainikka 2012, 78). Fantasia on kasvattanut suosiotaan jo pitkään *Harry Potter* -buumin perässä ja 2000-luvun nuoria voidaan kutsua jopa fantasiasukupolveksi (Eskola 2009, 134-137). Fantasia on sekä tyttöjen että poikien suosiossa ja tämä näkyy myös *Elämää lukijana* -aineistossa. Fantasian myötä kirjailijan sukupuolella ei näytä olevan enää merkitystä vaan genre ja kirjan sisältö ovat tärkeämpiä valinnan perusteita (Herkman & Vainikka 2012, 78).

Fantasian ja vampyyriritarinoiden lisäksi lasten suosikkikirjoista löytyi myös vanhempia nuortenkirjasarjoja: *Neiti Etsivä*, *Nummelan ponitalli*, *3 etsivää* ja *Viisikko* viehättivät nuoria lukijoita edelleen. Huoli lasten lukemisesta ja siitä miten helppo viihde ja lyhyet jutut voittavat pidemmän lineaarisen tekstin lukemisen on osittain varmasti oikeutettua. Toisaalta viihde, elokuvat ja oheistuotteet voivat myös innostaa lukemaan. Yksi vastaajista perusteli suosikkikirjavalintaansa sillä, että se oli ollut hyvä elokuvanakin.

Seuraavassa lainauksessa käy hyvin ilmi monet hyviltä lukukokemuksilta odotetut asiat:

Paras lukemani kirja on ehkä joku lukemistani Viivi Pusuista. Pidän niistä tietysti, koska päähenkilö on kaimani Viivi, mutta myös, koska osaan jotenkin ehkä parhaiten eläytyä niihin kirjoihin. Ne eivät ole liian pitkiä, eikä liian pitkästyttäviä. Minusta parhaissa kirjoissa pitää olla seassa sekä jännitystä että hauskuutta. Hyvässä kirjassa täytyy olla kohtia, joille voi nauraa ääneen. Täytyy olla myös kohtia, jolloin ei vain voi lopettaa lukemista jännityksen tai jonkun muun, esimerkiksi pienen romantiikan takia. En jaksa lukea kirjaa loppuun, jos se on liian pitkästyttävä, juoni on liian epäselvä tai liian monimutkainen. Kirja ei saa olla myöskään liian yksitoikkoinen ja tylsä. Siinä täytyy olla jotain, mikä pakottaa jatkamaan lukemista. (SKS Kra EL N13, 401.)

Kirjojen halutaan olevan jännittäviä ja ne eivät saa olla tylsiä. Näitä sanoja käytetään aineistossa erittäin usein, vaikka vastauksissa kuvatut kirjat ovat keskenään hyvin erilaisia. Aineiston perusteella on tyypillistä, että kirjoja luetaan pääasiassa silloin kun on tylsää tai ei ole muuta tekemistä. Vaikka suurin osa lapsista ei lue suuria määriä vuosittain, on kirjojen imu silti monien kokemuksissa olemassa. Kirjoituksissa kerrotaan, että kun hyviä kirjoja on luettavaksi löytynyt, ne luetaan hyvinkin nopeasti.

Tekstilajien hämartyminen kirjoituksissa

Paras kirja mitä olen tähän mennessä lukenut on Muotimatkaaja Titanicin kannella. Muotimatkaaja Titanicin kannella on siksi hyvä, koska se on jännittävä ja hauska. Pidän jännittävistä ja ehkä vähän raaoista kirjoista. Tykkään lukea myös todella paljon Aku Ankka pökkareita, lehtiä ja Iines pökkareita. En pysty oikeastaan nukahtamaan ennen kun olen lukenut Akuja. (SKS Kra EL N, 138.)

Edellisen esimerkin tapaan kirjoituksissa kirjojen ja lehtien lukukokemukset mainittiin usein samanarvoisina. Tämä kirjoittaja kertoo ensin perheen lehdistä ja siirtyy sitten kirjojen pariin. *Aku Ankka* -lehdistä puhutaan ensin kirjoituksen lehti-osiossa, mutta kuten tekstistä käy ilmi, pökkareista – ja myös lehdistä – hän kertoo kirjojen yhteydessä. Nämä kohdat kertovat tekstityyppien rajojen hämartymisestä ja myös lukemisen kulttuurin muutoksesta.

Toiset vastaajista tiedostavat eron hyvin. Yksi kirjoittajista kertoo välttelevänsä lukemista ja lukevansa vain viidestä seitsemään kirjaan vuodessa, mutta lisää, että jos *Aku Ankat* laskettaisiin niin määrä olisi varmaan tuhat. (SKS Kra EL M, 128) Toisille raja kirjojen ja sarjakuvien välillä puolestaan ei ole niin selvä, vaikka se jossain määrin tiedostetaan, kuten seuraavissa: ”Pidän itse *Aku Anikka* kirjoista/lehdistä ja tykkään lukea omassa huoneessa. En pidä romaaneista tai runokirjoista... En ole mikään hirveän innokas lukija mutta luen kirjoja aina välillä. Luen vuodessa n.2 kirjaa.” (SKS Kra EL, 140) ”Parhaat lukemani kirjat ovat *Aku Anikkoja*. Ne ovat hauskoja ja niissä ei ole paljon tekstiä. Pidän vähätekstisistä kirjoista ja hauskoista kirjoista. En pidä kirjoista, joissa on hirveästi tekstiä... En ole innokas lukija. Luen vuodessa ehkä pari kirjaa.” (SKS Kra EL M 12, 331.) Olettavaa kuitenkin on, että lainausten kirjoittajat lukevat vuosittain useamman kuin pari *Aku Anikkaa*, joista he sanovat pitävänsä.

Näiden edellä olevien lainausten ja aineiston perusteella uusi sukupolvi muodostaa omaa käsitystään eri tekstilajeista hämärtäen niiden perinteisiä rajoja. He uudistavat ajatusta kirjallisuudesta ja lukemisesta aikuisten tekemistä luokitteluista ja määrittelyistä huolimatta. Keruuohjeistus itsessään paljastaa näitä – ainakin sen laatijoiden – oletuksia ja käsityksiä lukemisesta ja lasten vastausten osittainen sopimattomuus näihin kategorioihin kertoo lukemisen kulttuurien muutoksesta.

Kaunokirjallisuudesta postimyyntikuvastoihin

Olen artikkelissani käynyt läpi *Elämää lukijana* -aineiston lasten kirjoituksia ja tarkastellut niiden avulla nykypäivän lasten lukemisen kulttuureita. Tähän oleellisesti liittyy lasten muistitiedon erityisyys ja koulujen kirjallisuuden opetus, joita olen lyhyesti avannut. Lasten lukeminen perustuu tämän aineiston perusteella entistä vähemmän perinteisen kaunokirjallisuuden lukemiselle ja esimerkiksi lehtien lukeminen on lapsille tärkeää. Vaihtelun lukemisen painopisteen välillä on suurta. Jotkut lukevat pääasiassa lehtiä, kun toiset lukevat perinteisiä kirjoja. Rajat näiden tekstilajien välillä ovat myös hämärtyneet. Lehtiin lasketaan kuuluviksi myös postimyyntikuvastoja ja kirjoihin sarjakuvia. Osa lapsista ei lue juuri mitään ainakaan tässä keruussa kysellyistä tekstilajeista, ja jotkut lukevat paljon kaikkea.

Tavoitteenani on ollut tehdä lasten roolia ja osallisuutta kulttuurissa näkyväksi ja tuoda esiin lasten omaa ääntä ja näkökulmia. Olen tehnyt näin kiinnittämällä huomioni paitsi kehystettyihin vastauksiin, myös kaikkeen siihen, mitä lapset vastasivat aiheen ympäriltä ja omin sanoin kertoen. Lasten lukeminen ja näkemykset lukemisesta poikkeavat perinteisistä tavoista. Aikuisten tavat asetella kysymykset ja toisaalta myös vastata niihin, ovat olennaisesti erilaisia kuin lasten. Lapset vastaavat yllättävästi ja oman ymmärryksensä kautta.

Lapsuus rakentuu ajallisesti ja paikallisesti eikä tämänkään aineiston perusteella voi tehdä laajempia yleistyksiä lasten lukemisen kulttuureista. Samankaltaisia tuloksia lasten lukemisesta on kuitenkin saatu esimerkiksi 5.-luokkalaisten käsityksistä kirjallisuudesta (Kainulainen & Kainulainen 2014, 154). Tässä tutkimuksessa lapset eivät juuri pitäneet kirjallisuudesta, mutta lukivat sarjakuvia – *Aku Anikkoja* – ja joskus myös sanomalehtiä. Lisäksi lapset lukivat kirjoja, jotka olivat tuttuja muualta mediakulttuurista. Sama nousi esiin *Elämää lukijana* -aineistossa. Myös jo aiemmin mainitussa nuoria aikuisia koskevassa tutkimuksessa fantasiakirjojen suosio sekä tyttöjen että poikien keskuudessa on samankaltainen myös tämän aineiston lasten kirjoitusten perusteella.

Moni lapsi kertoo lukemisensa vähentyneen koulutöiden ja muiden harrastusten viedessä yhä suuremman osan ajasta. Suomessa 10–14 -vuotiaat lapset ovat ahkerin lukijaryhmä, mutta koska lukemisesta ei samaan aikaan erityisemmin pidetä (Lukeminen, Tilastokeskus

2018) epäilen tässä ikäryhmässä lukemisen olevan suurelta koulun pakollista lukemistoa ja omaehtoisen lukemisen vähentyneen lasten kuvailemalla tavalla yläkouluun siirryttäessä.

Vaikka digitaalisten tekstimuotojen kuluttaminen kilpailee lukemisen perinteisiin muotoihin käytetyn ajan kanssa, se ei välttämättä tarkoita lukemisen kuihtumista. Lukeminen monimuotoistuu ja erilaiset tekstit – ei vain perinteisesti arvokkaina pidetyt kirjallisuuden klassikot tai sanomalehdet – voidaankin kaikki nähdä erilaisina taidokkaan nykylukemisen muotona. Lukeminen muuttaa muotoaan ja kun sitä tarkastellaan laajemmin kuin perinteisesti arvokkaina pidettyjen tekstien kanssa vietettyjen hetkien kautta, on sen määrä lisääntynyt. Monelta kannalta lasten lukutaidosta ei siis ole syytä huolestua. PISA-tulokset ovat edelleen hyviä ja niistä käy ilmi, että lapset ovat omaksuneet vapaa-ajallaan taitoja, joita ei koulussa opeteta (Luukka ym. 2008, 17).

Kaunokirjallisuuden lukemisesta on tullut yksi harrastus muiden joukossa, kun se joutuu kilpailemaan rajatusta ajasta koulunkäynnin, harrastusten ja muiden medioiden käytön kanssa. Yhtäältä lukemisen jalansija ja toisaalta sen problematiikka lasten elämässä kiteytyy tämän 13-vuotiaan vastauksessa:

Joskus luen paljon kirjoja, mutta olen aika paljon kavereiden kanssa ja keskityn kouluun. Jos ulkona on hyvä sää, niin menen mieluummin ulos raittiiseen ilmaan, mutta sadesäät ovat hyvää luku-aikaa. Tulevaisuudessa luulen, että luen enemmän koska voi olla enemmän aikaa, toivottavasti. (SKS Kra EL N 13, 158.)

Viitteet

- [1] Suuri osa keruun aineistosta tuli Salinkallion koulusta. Salinkallion koulun oppilaiden vastaukset olen jättänyt tämän tarkastelun ulkopuolelle paitsi aineiston laajuuden takia, myös siksi, että kirjoitukset ovat varsin erityyppisiä kuin pääaineiston kirjoitukset. Salinkallion koulun aineiston vastaukset ovat pääosin yksisanaisia tai luettelomaisia. Niissä ei ole juurikaan vapaata kerrontaa. Näistä syistä vastauksia on haasteellista tarkastella muistitietona.
- [2] Käsitteen keksi Mark Prensky vuonna 2001 kuvaamaan sukupolvea, joka ei ollut elänyt aikana ennen internetiä tai mobiililaitteita.

Lähteet

Painamattomat lähteet

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto (SKS Kra). Perinteen ja nykykulttuurin kokoelma. *Elämää lukijana* -keruu 2014 (EL).

Internet-lähteet

- Aku Anka on säilynyt sedältä veljenpojille, [www-lähde]. < <https://yle.fi/uutiset/3-5333604> > (Luettu 7.6.2018).
- Elämää lukijana -keruuohje [www-lähde]. < <https://www.finlit.fi/fi/elamaa-lukijana#WwQAjliFPIU> > (Luettu 22.5.2018).
- Kirjoja lukenut teini osaa jopa 70 000 sanaa – Nuori, joka ei lue, 15 000 sanaa [www-lähde]. < <http://yle.fi/uutiset/3-8711651> > (Luettu 31.5.2017).
- Nyberg: Comics Code History: The Seal of Approval [www-lähde]. < <http://cblfd.org/comics-code-history-the-seal-of-approval/> > (Luettu 22.5.2018).

- Osa nuorista lukee paljon, osa ei juuri kansia availe [www-lähde]. < <http://yle.fi/uutiset/3-6875433> > (Luettu 31.5.2017).
- Professori: Lapsen lukuharrastus on paljon enemmän kuin iltasatu [www-lähde]. < <http://yle.fi/uutiset/3-9513745> > (Luettu 31.5.2017).
- Suora linja: Lasten ja nuorten lukeminen [www-lähde]. < <http://areena.yle.fi/1-4013341> > (Luettu 31.5.2017).
- Tilastokeskus (2011), Suomen virallinen tilasto (SVT): Joukkoviestintä. ISSN=2323-6329. 2011. Helsinki: Tilastokeskus [www-lähde]. < http://www.stat.fi/til/jvie/2011/jvie_2011_2012-05-24_tie_001_fi.html > (Luettu 31.5.2017).
- Tilastokeskus (2009), Suomen virallinen tilasto (SVT): Ajankäyttötutkimus. ISSN=1799-5639. Kulttuuri- ja liikuntaharrastukset 1981 - 2009 2009, 4. Lukeminen. Helsinki: Tilastokeskus [www-lähde]. < http://www.stat.fi/til/akay/2009/03/akay_2009_03_2011-05-17_kat_004_fi.html > (Luettu 31.5.2017).
- Totuus vai vaihtoehtoinen fakta? [www-lähde]. < <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/koulutus/totuus-vai-vaihtoehtoinen-fakta> > (Luettu 22.5.2018).
- Vasantola: Eikö lapsesi kiinnostu kirjoista? Suosittu lastenkirjailija ja neljä muuta asiantuntijaa paljastavat, kuinka houkutellessa lapsi lukemaan [www-lähde]. < <http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002925068.html> > (Luettu 31.5.2017).

Kirjallisuus

- Ahvenjärvi, Kaisa & Kirstinä, Leena 2013. *Kirjallisuuden opetuksen käsikirja*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Eskola, Katarina (toim.) 1998. Tutkijoiden kutsu, kirjoittajien vastaus. Teoksessa Eskola, Katarina (toim.), *Elämysten jäljillä. Taide ja kirjallisuus suomalaisten omaelämäkertoissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 25–55.
- Eskola, Katarina 2009. Väinö Linna ja suomalaisten muut kirjailijasuosikit vuosituhannen taitteessa. Teoksessa Liikkanen, Mirja (toim.), *Suomalainen vapaa-aika*. Helsinki: Gaudamus, 123–160.
- Fingerroos, Outi 2004. Sisällissodan arkistoidut muistot ja tulkinnan mahdollisuus. Teoksessa Kurki, Tuulikki (toim.), *Kansanrunousarkisto, lukijat ja tulkinnat*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 13–39.
- Fingerroos, Outi & Jouhki, Pekka 2014. Etnologinen kenttätyö ja tutkimus: metodin monimuotoisuuden pohdintaa ja esimerkkitapauksia. Teoksessa Hämeenaho, Pilvi & Koskinen-Koivisto, Eerika (toim.), *Moniulotteinen etnografia*. Ethnos toimite 17 Helsinki: Ethnos ry, 79–108.
- Herkman, Juha & Vainikka, Eliisa 2012. *Lukemisen tavat. Lukeminen sosiaalisen median aikakaudella*. Tampere, Tampere University Press.
- Hyvärinen, Matti 1998. Lukemisen neljä käännettä. Teoksessa Hyvärinen, Matti, Peltonen, Eeva & Vilkkonen, Anni (toim.), *Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Tampere: Vastapaino, 311–336.
- Kainulainen, Johanna & Kainulainen, Petri 2014. Sanataidetta, elämyksiä ja eri kirjallisuus vyöhykkeitä. Viidesluokkalaiset ja kirjallisuuden opetuksen auktoriteetit kirjallisuuskäsityksen ja kirjallisuuden opetuksen määrittelijöinä. Teoksessa Mustola, Marleena (toim.), *Lastenkirja. Nyt*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 137–170.
- Kainulainen, Johanna 2011. Tekstikäytänteet, tekstimaisemat ja kolmannet tilat koulupuheen rakentajina. Teoksessa Kauppinen, Anneli, Lehti-Eklund, Hanna, Makkonen-Graig, Henna & Juvonen, Riitta (toim.), *Lukiolaisten äidinkieli. Suomen- ja ruotsinkie-*

- listen lukuioiden opiskelijoiden tekstimaisemat ja kirjoitustaitojen arviointi.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1304. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 428–458.
- Kempainen, Ilona, Salmi-Niklander, Kirsti & Tuomaala, Saara 2011. Modernin nuoruuden kirjalliset maailmat. Teoksessa Kempainen, Ilona, Salmi-Niklander, Kirsti & Tuomaala, Saara (toim.), *Kirjoitettu nuoruus. Aikalaistulkintoja 1900-luvun alkupuolen nuoruudesta.* Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 6–18.
- Kontturi, Katja 2014. Aku Anka ja lapsille sopivan sankarin malli. Don Rosan “Vahva-Jussin paluu” supersankarisarjakuvien parodiana. Teoksessa Mustola, Marleena (toim.), *Lastenkirja. Nyt.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 46–66.
- Korkiakangas, Pirjo 2006. Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Teoksessa Finngerros, Outi, Haanpää, Riina, Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä.* Tietolipas 214. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 120–144.
- Korkiakangas, Pirjo 2016. Lapsuus arkistossa. Lapsen ja lapsuuden paikka perinnetieteellisissä kyselyissä. Teoksessa Korkiakangas, Pirjo, Olsson, Pia, Ruotsala, Helena & Åström, Anna-Maria (toim.), *Kirjoittamalla kerrotut. Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä.* Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry, 227–280.
- Korkiakangas, Pirjo, Olsson, Pia, Ruotsala, Helena & Åström, Anna-Maria 2016. Kirjoittamalla kerrottua. Teoksessa Korkiakangas, Pirjo, Olsson, Pia, Ruotsala, Helena & Åström, Anna-Maria (toim.), *Kirjoittamalla kerrotut. Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä.* Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry, 7–39.
- Leimu, Pekka 2005. Kyselyt. Teoksessa Korkiakangas, Pirjo, Olsson, Pia & Ruotsala, Helena (toim.), *Polkuja etnologian menetelmiin.* Ethnos-toimite 11. Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry, 77–88.
- Luuikka, Minna-Riitta, Pöyhönen, Sari, Huhta, Ari, Taalas, Peppi, Tarnanen, Mirja & Keränen, Anna (toim.) 2008. *Maailma muuttuu – mitä tekee koulu? Äidinkielen ja vieraiden kielten tekstikäytännöt koulussa ja vapaa-ajalla.* Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pöysä, Jyrki 2015. *Lähiluvun tieto. Näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen.* Helsinki: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Rikama, Juha 2004. *Lukion kirjallisuudenopetus 1900-luvun jälkipuoliskon Suomessa opettajien arviointien valossa.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tepora, Tuomas 2011. Pyyteettömyyden palkka on elämä. Toisen maailmansodan nuortenkirjallisuus. Teoksessa Kempainen, Ilona & Salmi-Niklander, Kirsti & Tuomaala, Saara (toim.) *Kirjoitettu nuoruus. Aikalaistulkintoja 1900-luvun alkupuolen nuoruudesta.* Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 117–142.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.* Helsinki: Tammi.
- Vehkalahti, Kaisa & Suurpää, Leena (toim.) 2014. Johdanto: Nuoruus, sukupolvet ja oman elämän kirjoittaminen. Teoksessa Vehkalahti, Kaisa & Suurpää, Leena (toim.), *Nuoruuden sukupolvet. Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään.* Tampere: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 5–29.

HuK Julia Harju kirjoittaa pro gradu -tutkielmaa Helsingin yliopiston folkloristiikan oppiaineeseen lapsuuden lukukokemuksista.